

LIBER SECUNDUS

De profundis in pectore
vulneribus.

CAP. I.

Multos persæpe vidimus, qui penetrantia pectoris vulnera curantes, tamen aut numquam sanant, aut citissimè lethum adferunt, etiamsi lethalia sua natura non sint: quòd hujusmodi curationis opus, & rationem à peritis magistris minimè acceperint. quod si nonnullos ex iis qui hujusmodi patiuntur, vivere contingat; tamen perpetuis fistulis (quas vocant) laborare videmus. Hos ubi diu frustra medici curaverunt, cavam ex plumbo aut ex argento indentes fistulam relinquunt, atque hujusmodi oratione solantur: se noluisse illis locum omnino claudere, quoniam pus intus conclusum, cum non habeat qua parte expurgetur, mortem certam afferret: expedire autem illis eam fistulam semper conservari qua sordes, vulnerisque excrementa expurgentur, atque hoc modo vitam, quoad Deus concesserit, producent, atque ita incuratos dimittunt. Causa autem est, quòd recens adhuc vulnus curare nesciverint: neque aliud fieri posse in ea re putant, quàm quod ab eis fit.

Quam

Quam quidem ob rem eam, quam nos in hujusmodi vulneribus rationem teneamus, describere placuit, quaque curamus omnia, quæ ad nos recentia deferuntur, modò necessariò lethalia non sint, qualia ab auctoribus produntur diaphragma & mediastinum penetrantia: hæc omnia manifesti omnibus periculi sunt; à doctoribus autem passim enumerantur: cætera verò omnia, quamvis corpus ipsum perforatum sit, tamen divina ope sanantur, cujusmodi nobis innumera tam recentia, quam ab aliis etiam derelicta, intra quadragesimum diem, ejusdem auxilio sanare contigit. Idem autem cuilibet medico continget, qui rationem à nobis reddendam, modumque sequi voluerit: sive recentia, novaque vulnera, sive antiquiora, ab aliis derelicta fuerint; neque manuum opera ad eam rem indigebit.

Communis ferè omnium scriptorum nostrorum opinio est, vulnera profundo in pectore accepta, incurabilia ut plurimum esse, quorum periculum si quis fortè evaserit, tamen perpetua fistula, aut phthisi laboraturum eum affirmant. hujus autem sententiæ inprimis Vigo est, qui quanquam optimè ea quæ ad curationem pertinent, docuerit, tamen experimentorum, & practicæ defectu

62 DE CURAN. VULNER.

(cujus præcipua in chirurgia laus est) desperatam promittit curationem. Nos autem, Deo opem ferente, certam promittimus, in difficillimis etiam eventibus, etiam pulmone perforato. Curationis autem ratio hæc est. Si vulnus recens fuerit, is qui accepit, nudus in lecto collocandus est: ubi autem vulnus profundum, penetransque esse perspicitur, probè compositus, cruribus distentis, plano que corpore cubare jubeatur, vulnere inferius constituto: ut omnis sanguis quem effundi è vulnere necesse est; extrà manet, neque quidquam cruoris intra pectus residat; fieri enim non potest, ut non ex interioribus venis, atque etiam exterioribus, plurimum sanguinis intra pectus confluerit. Hoc modo igitur constitutus ægrotans cubet, quoad chirurgus ea, quæ paranda ad curationem videbuntur, paraverit: ubi autem omnia præsto fuerint, perspiciat denuò an sanguis effluat: quod si adhuc effluit, sinat libenter, atque tussire interim: interim anhelitum continere jubeat, donec quidquid cruoris intra pectus est, defluxisse omnino intelligat. quod si vulnus magnum est, aut lancea, aut latiori gladio factum, committi acu oportebit, uno aut etiam altero puncto omisso, ut aperti sive orificii tantum relinquatur, quan-

quantum digitus subire possit, per quam apertionem flammula albo ovi intincta subdatur; sic tamen ut tota non immitatur: erit enim longior, quàm pro vulneris ratione, & cujus pars aliqua exterius emineat. quod si flammula utimur, nullus metus est ut tota intra vulnus inducatur; contrà autem, si lichinus sit: facilè enim à vulnere exorberentur hujusmodi, quale periculum duobus, non diu est, nostratibus medicis, accidit; alter enim imprudenter lichnum crassum, quantus digitus est, intra pectus protrudit, quem nos decimum post diem, non sine negotio & diligentia extraximus, statimque sanatus homo ex vulnere est. Alteri autem malvæ caulis, filis involutus, intra pectoris decidit penetralia, diuque intus latuit, neque quicquam conari profuit, ut extraheretur. Sed fila tantùm, secundum post mensem, extracta vix fuerunt, caulis autem ipse nullo modo educi potuit: profundum enim vulnus nimium erat, orificiumquè secundum furculam habebat: ille ergo ægrotus, multa macie confectus, & omni destitutus virtute periit. Igitur ubi flammulam subdideris, pecias ovi albo intinctas cum pulvisculis imponito, vittaque recte ligato. Hoc modo autem curatus, super vulnus ipsum cubet, pulvinis utrinque appositis, ut vul-

vulnus in vacuam, inferioremque partem incumbat, quo omnis sanguis, atque noxius omnis humor eò confluat: atque nullum omnino lichinum induci oportet; ea enim res dupliciter nocere solet, & quòd cruoris exitum impedit, & quòd dolorem ægrotanti affert, atque ejus incidendæ frequentia fistulam efficere solet. Flammula autem indita, vulnus semper apertum, quantum satis est, habet, qua noxia humiditas emanet, & neque dolorem affert, neque aërem inde transmittit. Venam etiam secare oportebit, ex adversa primùm parte, deinde ex conjuncta, ut opus esse expedireque medicus intellexerit; ægrotantis etiam virtute perspecta. Exhibere autem & hanc potionem conveniet, quæ sanguinem reprimere, & purgare potest; ea autem manè quatri-duo est illi ebibenda.

℞. *Rhabarbari electi* ℥ ss.

rubie tinctorum mumie ana ℥ j.

terre sigillate ℥ ss.

aque scabiosæ buglossæ, & vini granatorum ana ℥ j.

Expedit etiam ejusmodi apozema parari, quo anhelitus, & respiratio corrigatur, faciliorque sit; eadem autem cibus simul medicamentum, & potus est, quo vulnus maximè recreatur.

℞. *Hordei mundi contusi, & passularum*
enu-

enucleatarum ana pug. iij.

radicium buglossæ ℥ iij.

liquiriciæ rasæ aliquantulum contrite

℥ i. ℞.

seminum communium ℥ ij.

Iujubarum numero xx. prunorum subtiliter incisorum numero xv. radicum petroselini contusi manip. j. fiat decoctio secundum artem in lib. xiiij. aquæ pluvialis usque ad consummationem tertie partis; deinde coletur cum forti expressione, cui adde penidiorum ℥ iij.

sirup. rosarum, & de duabus radicibus sine aceto ana ℥ iij.

sachari libram ℞.

cinamomi pulverizati ℥ j. ℞.

Fiat apozema: ex hac autem quarta quaque hora libram bibet, tepidam quidem, si hyems fuerit; nihil autem aliud aut edere, aut bibere toto triduo licebit: triduum autem horis metiendum est; hoc enim & sufficienter alit, & difficultati respirandi medetur, cujusmodi pati solent omnes qui profundum in pectore vulnus habent; reumatismum etiam fluxum reprimit, & sanguinem, qui intus remanet, corrigit, atque expurgat. Procurandum etiam quotidie est, ut vel sponte, vel clysterii adjutorio, ventrem exoneret; quarto autem die licebit prandere carnem, aut pulli gallinacei, aut pullæ

pullæ coctam cum petroselini radicibus, addito croco & cinamomo. Vesperi verò passas uvas, acinis remotis, comedet, aut amygdala. A prandio autem, & à cœna aquam bibat, cum petroselini radicibus, & liquiritia & cinamomo decoctam; interdium autem nihil omnino bibat.

Secunda autem curatione ita perficitur: ex tenui lino stammula paretur, qualis illa prima fuerat, quæ prima curatione indita est. hæc autem illo à nobis sæpe repetito balsamo liquefacto intincta in vulnus indatur: id enim medicamentum concoquere, & carnem inducere compertum est. Inditur autem quoad carnis soliditas pertineat; porta quadam exterius eminente. Super hoc autem emplastrum basilicon, ex descriptione Joannis de Vigo, aut Gratia Dei, circa vulnus aut ipsum defensivum in lino extensum adhibeatur: foramine tamen facto, qua vulnus est, ita ut defensivum à vulnere, undique tribus, aut quatuor digitis distet. Fiet autem ex rosacco, & aceto, & bolo armeno, atque ita singulis diebus semel curetur, quoad satis puris confectum fuerit. Nam postera die pus erit, idque bonum: quinta autem, ac sexta plus etiam erit: tunc autem bis, aut ter, aut etiam sæpius in die curandum est. prospicere autem oportet, ut ægrotus, quoad fieri possit,

possit, commodissimè, & diutissimè in
vulnus ipsum incumbat, quo pus ex-
trà promanet. *Nullò verò pacto permit-
tendum ut lichnus indatur; namque hujus-
modi perpetuas, in his vulneribus, fistu-
las moliantur.* Ubi verò carnem vulnus
induxerit (Id autem decima aut ad sum-
mum duodecima continget die) nihil-
omnino, neque flammula, neque aliud
quippiam est indendum: sed in tantum
emplastrum adhibere convenit quo fue-
ris à principio usus, aut emplastrum
minii, quale Joannes Vigo describit, id-
quæ sæpius in die est abstergendum, ne
pus nimium redundans intus penetret.
Demùm ubi nihil jam puris excreatum
sit, caroque jam aucta fuerit, aluminis
usti pulvis adhibendus est, cicatrixquæ
jam est procuranda. Signa quæ ab aucto-
ribus observanda traduntur, quibus mor-
tis, aut liberationis fieri judicium possit,
in iis qui vulnera in pectore profunda
acceperint, hujusmodi sunt: In primis
post tertium diem, à medico observan-
dum est, an difficulter etiam ut antè respi-
ret. Nam si aut æquè difficilis, aut diffi-
ciliores etiam respiratio sit, lethale id est:
sin aliter, bonum, & bona prædictione
dignum. Atqui affirmare possumus, nul-
lum qui hoc modo curatus fuerit peritu-
rum, etiamsi pulmonem ipsum perfora-
tum

tum habeat, nisi vulnus cordi proximum, aut in ipso corde sit; ea enim res citissimè mortem affert. Deinde si ii qui hoc modo habent, intra tertium diem convulsionem, aut tremorem cordis patiuntur, iis mors prædici potest.

Si in primis diebus ubi apozema jam ebiberit, eveniat, ut ex vulnere copiosior, quàm antea, puris portio defluat, signum est vulnus ad fistulam tendere, ægrotumque ipsum ad phthisim perducere. id etiam periculum est, cum intra pectus ex vulnere cruor defluerit. Namque is cruor ubi ex venis emanaverit, concrefcit: deinde in aquosum colorem, & substantiam corrumpitur, & qualis aqua, ex elutis carnibus, relinquitur; inde autem magna erumpit copia, cum gravitate, etiam foetore, anhelitus etiam gravis, & teter ipsi ægro est: aqua verò ipsa purior in dies promanat: huiusmodi etiam ad fistulam tendit, atque ad certam mortem, nisi opportunè fuerit provisum. Quid autem in huiusmodi eventibus sit agendum, in eo loco in quo de penetrantibus in pectore fistulis, docebimus.

Si in primis diebus ad quartam usque ægrotus graviter, aut pectore aut tergo doleat: facilè huic malo occurreretur admoto emplastro, quale à Joanne Vigone certo capite describitur, cujus quamvis
in

in multis quæ curavimus in pectore vulneribus, rarus admodum nobis fuerit usus; certus tamen, & præsentissimus est cognitus. Semel enim contigit hoc uri, cum in oppido de *Fuente de cantos*, juvenem quendam curarem, qui duabus sagittis fuerat sauciatus, in dextrum latus per cavum à pectore ad oppositam tergoris partem trajectis, atque utrinque prominentibus; adedò autem vehementer homo angebatur, ut jacere nullo modo posset: sed in lecto sedebat; cruribus tamen extrà ad terram usque pendentibus. hujus autem emplastri & descriptæ à nobis apozemæ auxilio, & venarum etiam sectionibus, ante tertium diem meliùs ex illis doloribus, & quietis carentia habuit, atque succedente, ex animi sententia, curatione vigesima die sanatus omnino est. Emplastrum autem ejusmodi est.

Rx. Camomillæ, Meliloti, anethi, absynthii ana manip. j.

furfuris triturati, pug. ij. ℞.

farinæ fabarum, farinæ hordei, farinæ lentium ana ℥vj.

rosarum pug. j.

omnibus trituratis & cum sapa sufficienti & parum vini albi, fiat ad ignem emplastrum solidum: addes autem olei rosarum ℥. ij. ℞.

olei

70 DE CURAN. VULNER.

olei camomelini anethini, singulorum ℥ ij.
cera ℥ ij. ℞. croci ℥ ij.

Locum in quo curandus est, calidum esse oportet, cubiculi ostio clauso, & velo ante ostium extenso, intra cubiculum incensi carbones. Malum est enim vulnera profunda, penetrantiaque frigido aëre tentari. Agendæ autem nobis Deo gratiæ sunt, quod plures hac ratione curaverimus, quàm enumerare facile sit, ex quibus unus fuit in oppido Calzadilla, qui ense à tergo trajectus est, sinistro latere secundum spinam; ensis autem tribus digitis infra sinistram mamillam plusquàm duobus palmis prominuerat: acceperat etiam homo duo in capite vulnera, quorum alterum ad duram usque matrem pertingebat. Alium etiam curavimus in oppido Cumbres baxas, atque is sagitta helleboro intincta fuerat sauciatus, sinistro latere quatuor super mamillam digitis; eminuit autem telum à tergo inter costas mendosas nuncupatas, secundum alterum lumbum, inter secundam & tertiam costam. namque ex altiori loco fuerat petitus. Hic autem hoc modo à nobis est curatus, ubi vulnera conspeximus, veneni avertendi causa hanc exhibuimus potionem.

℞. Cassiæ lignæ, aristolochiæ rotundæ ana

℞. ℞.

anisi piperis ana ℞ j.

℞.

Ferantur cum modico vino, & exhibeatur poculum. statim verò utraque parte, qua telum subierat, quaque prodierat, ignitum cauterium admovimus datilari dicto instrumento: deinde etiam duobus alteris gladiaribus cauteriis, quæ parata nobis ad ignemque admota fuerant, ab illis ad humeros usque, undique à tergo, à pectore ultra ducenta vulnera, scarificationum modo fecimus, invicem digiti spatio distantia. Namque tota hæc corporis pars, veneno tentata intumuerat jam, & pulmonis instar emollita erat: hæc ubi expedita sunt, parato jam nobis emplastro, totum pectus, & terga: qua viri vis pertingere videbatur; quaque igni à nobis fuerat cautum.

Rx. Milii aliquantulum tosti ℞ j.

farinæ fabarum ℞ ℥.

furfuris trituri ℥ viij.

camomillæ, meliloti, aneti aliquantulum triti ana m. iij.

coriandri, cumini ana ℥ ij.

ex omnibus cum sapa sufficienti fiat emplastrum solidum addendo olei camomelini, anethini ana ℥ iiij.

olei laurini & rutacei ana ℥ ij.

Hoc emplastro per triduum usi sumus: quod quoties amoveremus, exuctæ ex scarificationibus aquæ pallidi coloris satis largam copiam abstergebamus. toto autem

autem hoc triduo, ægrotus gravissima symptomata, atque animi deliquia patiebatur: interdum etiam rabidorum more, vestes, culcitræque dentibus appetebat, & furiosus, irrequietusque, toto volubatur lecto; tanta illi ex veneni vi anxietas, tanta acerbitas erat. Principio autem apozema homini propinavimus, atque eo ad quartam usque diem fuimus usi, ut nihil præterea aut cibi, aut potus exhiberemus.

R. Hordei mundi contusi, passularum enucleatarum contusarum ana pug. iiij.
radicum lingue bovine ℥ iiij.

liquiritiæ rasæ aliquantulum contritiæ ℥ j.

℞.

seminum communium ℥ ij.

seminis citri ℥ j.

piperis, cassiæ lignæ, castorei ana ℥ j.

vini granatorum ℞ j. ℞.

jujubas num. xx. prunorum subtiliter incisorum numero xv. radicum petroselini contusi m. j. fiat decoctio secundum artem in lib. xv. aquæ pluvialis usque ad consumptionem tertiæ partis: deinde colentur cum forti expressione, & addantur penidiorum ℥ iiij.

sirup. rosarum; & de duabus radicibus absque aceto ana ℥ iiij.

cinamomi pulverizati ℥ j. ℞.

sachari rubei ℞ ℞.

Fiat

Fiat apozema. Post quartam ægrotus quievit. Nos autem virtutem magis ac magis firmabamus, jure avium exhibito, in quo anisum, cassia lignea, petroselinique radices, decocta erant. Vulnere etiam ipsa melius in dies habuere, ita ut ad vigesimam ferè diem, salutari Dei ope restitutus, omnino fuerit.

A N N O T A T I O.

Interna thoracis vulnera inter se differunt; prout magis, aut minus gravia fuerint. Quædam enim sunt cum internorum viscerum noxa: quædam illis illæsis insiguntur. atqui hæc aut in anteriori parte sunt, aut in posteriori: unde etiam medicus sua præsentia capiat, necesse est. Quæ enim vulnera in posteriori parte sunt; magis sunt periculosa, & lethalia ob multitudinem à vertebra manantium nervorum, nec non spinæ, & diaphragmatis propinquitatem.

Communis omnium scriptorum]
Quæ vulnera interna viscera lædunt, plerumque deplorata Græcis auctoribus, & Latinis recentioribus judicantur. Verùm tamen alia aliis magis minusve periculi in se habent; corde læso vivere nullo modo quis potest: pulmone vulnerato, potest quidem: at nisi triduo vulnus coalescat, credit Galenus, hos tabidos evadere, lib. quinto methodi medendi. si diaphragma

saucietur : jam febris adest continua , phrenesis (undo *ὀφρένας* antiquis medicis dictum fuit) convulsio , & peripeumonia , quia suppurati intereunt.

Curationis autem ratio hæc est] Duplex est chirurgorum opinio : sunt qui vulneris oras statim conjungi , obturarique volunt , ne cor aëris frigiditati exponatur , & ne vulnere aperto vitalis spiritus exhauriatur : alii auctoris nostri sequuntur methodum.

Perspiciat denuò an sanguis effluat] Optimè vult auctor sanguinem in thoracis capacitatem receptum effluere ; alioqui ibi collectus , peripeumoniam hominem redderet. Hæc est Hippocratis mens libro de Ulceribus , à Galeno exposita 4. methodi , quæ auctor tradit , ratione ad virtutem habita intelligenda sunt : nam si ea largiori hemorrhagia labefactaretur ; tunc reprimenda certè est.

Petixæ ovi albo intinctæ cum pulvisculis] Pulvisculis non (ut ita dicam) restrictivis , alioqui sanguinem ad cordis regionem impelleres , atque ita suffocares , ut adnotavit Albucasis.

Sanguinem reprimere] Bene addidit (reprimere) nam si de acervato & concreto sanguine in thorace metus sit , plurimum acetici cum aqua ægro potui dandum , ut ait Galenus.

Signa , quæ ab auctoribus observanda traduntur] Multa sunt , quæ ab auctoribus scribuntur signa , ut quæ ex loci positione , aut
ab

ab ipsa excreta substantia sumuntur: Verbi gratia; num dextero lateri; num sinistro inflatum vulnus sit; si cruor qui è vulnere fluit niger sit, & copiosus; si albus & tenuis, spumosus: præterea anhelitus difficultatem advertunt, & num per vulnus spiret considerant, auctor Albucasin sequitur.

Si primis diebus] Si adhibitis ex arte præsidii melius non habeat, saniesque copiosior sit; signum est ex pulmone saniem in thoracem fluere, & empyema efficere: vide Æginetam capite de Tabe.

DE CURATIONE

fistularum quæ in pectoris male curati vulneribus perpetuo relinquuntur, ex quo fit ut phthisi & hectica febre ægri laborent.

CAP. II.

HUJUSMODI fistulas, à multis ex nostratibus chirurgis ac exteris desperatas, atque illarum ea, quæ apud auctores leguntur remedia, imbecilla omnino esse, deprehendimus; nullas tamen ad nos abhinc quadraginta annis allatas fuisse invenimus, quas cum magna Dei salutaris laude facile non curaverimus. Nos enim hujusmodi affecti, multi etiam ex Italia, & Gallia, atque ex omnibus Hispaniæ provinciis, petiverunt, quibus